

תוכן עניינים

מבוא.....עמ' 1

חלק ראשון: הסדר טיעון – כללי

הגדרת הסדר טיעון.....עמ' 2

סוגי "הסדר הטיעון".....עמ' 2

שיטות המשפט ויחסן ל"הודאת הנאשם".....עמ' 3

סיווג הסדר הטיעון.....עמ' 3

מספר התיקים הפליליים המסתיימים בהסדר טיעון.....עמ' 5

חלק שני: התפתחות הסדר הטיעון והשלכות תיקון 113 לחוק העונשין

כללי.....עמ' 6

התפתחות הסדר הטיעון במשפט הישראלי.....עמ' 6

תיקון 113 לחוק העונשין והמתח בינו לבין הסדר הטיעון

כללי.....עמ' 8

תיקון 113 והמתח בינו לבין שיקולי צדק.....עמ' 9

תיקון 113 והמתח בינו לבין הסדר טיעון

א. הסתירה בין הוראות תיקון 113 לבין הלכת פלוני.....עמ' 10

ב. הקושי לאזן בין מתווה הענישה שנקבע בפרשת פלוני לבין

המתווה שקובע תיקון 113.....עמ' 11

חלק שלישי: משפט משווה.....עמ' 14

חלק רביעי: שקולי התביעה בעריכת הסדר טיעון והודאת הנאשם

שקולי התביעה בעריכת הסדר טיעון.....עמ' 16

הודאת הנאשם

ההודאה במשפט הפלילי.....עמ' 19

הודאת הנאשם במסגרת הסדר הטיעון.....עמ' 20

חלק חמישי: השפעתו של הסדר הטיעון על הליכים אחרים הננקטים

כנגד הנאשם.....עמ' 22

הצעה לפתרון.....עמ' 26

סיכום ומסקנות.....עמ' 28

ביבליוגרפיה.....עמ' 29

מבוא

למונח "הסדר טיעון" אין הגדרה אחת מוסכמת וכוללת¹, אך אין חולק, כי בבסיס ההגדרה, על גווניה השונים, עומדת ההודאה של הנאשם במעשה, שהתביעה מייחסת לו בכתב האישום. נושא "הודאתו" של נאשם במסגרת הליך פלילי, כשלעצמו הוא נושא השנוי במחלוקת, והמחלוקת מקבלת משנה תוקף, כאשר ההודאה ניתנת במסגרת "הסדר טיעון". "פרויקט החפות", בו בדקו בבדיקות מדעיות נאשמים שהורשעו, הוכיח בוודאות באמצעות בדיקות אלה, את חפותם של אותם מורשעים, והביא למסקנה כי חלק ניכר מהמורשעים הנ"ל, שחפותם הוכחה, הורשעו בגין הודאת שווא שמסרו.²

לאור ממצאי "פרויקט החפות", ונימוקים אחרים עליהם אצביע להלן בעבודה זו, קביעתו של ביהמ"ש העליון בעניין פלוני³ לפיה, על מנת לצמצם את הסכנה של "הודאות שווא", יבדוק ביהמ"ש, אם ההודאה, שמסר הנאשם במסגרת "הסדר הטעון", נמסרה מרצון חופשי ובידיעתו של הנאשם, היא, עם כל הכבוד, בדיקה, שספק אם לביהמ"ש יש כלים מתאימים לבצע אותה הלכה למעשה.

בנסיבות אלה, וכפי שיפורט להלן, בעבודה זו, לצד החשש ש "הסדר הטעון" עלול לגרום להרשעת חפים מפשע, קיים, חשש נוסף, לפיו ההודאה כובלת את הנאשם גם בהליכים נוספים הננקטים נגדו, הליכים שלא תמיד הנאשם היה ער להם, בזמן שהחליט לעשות "עסקת טיעון", במסגרת ההליך פלילי, שהיה תלוי ועומד נגדו.

עבודה זו תתייחס לאותם הליכים נוספים. ההשלכה העיקרית של "הודאת הנאשם במסגרת עסקת הטעון" על הליכים אחרים, תתייחס לאו דווקא לנאשמים, שהפשע הוא "לחם חוקם", והם "בני בית" בחדרי החקירות של המשטרה ובאולמות ביהמ"ש, אלא, לנאשמים נורמטיביים שבכורח נסיבות, או בשל רשלנות, או מחמת מעידה חד פעמית, "נתקלו" ב"זרוע הפלילית" של רשויות החוק, וניסו לסיים את הפרשה, בדרך שנראתה להם באותו שלב, כדרך היעילה ביותר מבחינתם, להסיר את "הענן הפלילי" המרחף נגדם, וחתמן על הסדר טיעון, כנראה מבלי מודעות או מבלי לשקול כדבעי, את ההשלכות, שיש ל"הודאה" שמסרו, על הליכים אחרים הצפויים להם.

חלק ראשון: הסדר טיעון - כללי

"ההליך הפלילי מהווה מערכת מתואמת ומאוזנת של נורמות הבאה להגשים את המשפט הפלילי

הסובסטנטיבי. מטרתו של ההליך הפלילי היא להביא לזיכוי של החף מפשע ולהרשעתו של האשם."⁴

על מנת להבטיח קיום מטרה זו, נקבעו במשפט הפלילי הקלאסי כללים שונים, מהותיים, ראייתיים ופרוצדורליים, לניהול המשפט הפלילי, כלים אשר מטרתם להבטיח "הליך הוגן" לנאשם. בין הכללים הללו מצויה "חזקת החפות", והחובה הנגזרת ממנה, המטילה על התביעה נטל, להוכיח את אשמת הנאשם מעבר לכל "ספק סביר".⁵ עפ"י מודל זה, של המשפט הפלילי הקלאסי, הכלים הבאים להבטיח את "ההליך ההוגן" הנ"ל הם "כללי המשחק", שלצדדים אין כל אפשרות להשפיע עליהם. מוסד "הסדר הטעון" משנה את המודל הקלאסי הזה, כאשר הוא נותן לצדדים, אפשרות של שליטה בקשר להתנהלות הפרוצדורה ובקשר לתוצאות

¹ דינה צדוק "הסדרת השימוש בהסדר טיעון במשפט הפלילי" סקירה משווה הכנסת מרכז המחקר והמידע – פורסם באתר האינטרנט של הכנסת

² בועז סנג'ור "ההודאה כבסיס להרשעה-האמנם" מלכת הראיות" או שמא קיסרית הודאות שווא" עלי משפט ד 245 (2005)

³ ע"פ 1958/98 פלוני נ' מדינת ישראל פ"ד נז(1) 577 להלן: "פרשת פלוני"

⁴ ע"פ 639/79 דוד אפללו נ' מדינת ישראל, לד(3) 561 (1980)

⁵ עמי קובו "נאשמים בלתי עקביים בבית המשפט" (הוצאת נבו) תש"ע-2009, עמ' 49

ההליך. משתנים שונים של ההליך הפלילי, הופכים ל"קלפי מיקוח" של הצדדים. הנאשם "סוחר" בזכות השתיקה שלו, ובזכותו לנהל הליך משפטי להוכחת חפותו, והתביעה "סוחרת" בחומרת העברות המופיעות בכתב האישום, ובעתירה לגובה הענש, באופן שבתמורה לכך, שהנאשם מוותר על זכויותיו, הוא מקבל מהתביעה הקלות שונות כגון, המרת סעיפי האישום לעברה קלה יותר או עתירה לעונש מופחת.⁶

הגדרת "הסדר הטיעון"

אין הגדרה מוסכמת ל"הסדר טיעון". חלק מההגדרות הבאות להגדיר מושג זה, הן הגדרות צרות, וחלקן רחבות יותר. חלקן מדברות על "ויתור" של הנאשם, עבור תמורה שהוא מקבל מהתביעה, וחלקן מדברות על "ויתור" של התביעה תמורת "הודאת" הנאשם. דוגמא להגדרה המתייחסת ל"ויתור" של הנאשם, בתמורה לטובת הנאה של התביעה, היא הגדרת הסדר הטיעון כ"הסכם מחייב בין תביעה להגנה, שלפיו הנאשם יודה באשמה בתמורה לכך שהתובע יפעל בצורה מסוימת"⁷ או: "הסדר טיעון הנו הסכם בין התביעה לבין הנאשם, במסגרתו מתחייב הנאשם להודות בעובדות כתב האישום, ולקיים תנאים כמפורט בהסכם, בתמורה להסכמת התביעה לפעול בדרך מסוימת, העשויה להשפיע על תוצאות ההליך הפלילי"⁸

הגדרה המדברת על "ויתור" של התביעה תמורת "הודאת הנאשם" הובאה בפרשת פלוני: "הסדר טעון הנו הסדר בין תובע לנאשם, בו מתחייבת התביעה לוותר על חלק מהאשמים המיוחסים לנאשם, אך להמיר אישום חמור באישום קל, או לוותר לנאשם ויתור אחר, המעניק לו הקלה בקשר לתוצאות המשפט, וזאת בתמורה הודיית הנאשם בעובדות שיש בהם כדי להרשיעו"⁹

הגדרה נוספת, המאזנת בין שתי סוגי ההגדרות הנ"ל היא ההגדרה "הסכם בין התביעה לבין הנאשם, או בא כחו, באשר לסעיפי האישום או לפרטים בכתב האישום, או בדבר הענש שיוטל על הנאשם, או באשר לנושא אחר הקשור לתוצאות המשפט"¹⁰

נראה על פניו, כי ההבדלים בין ההגדרות הנ"ל, כמו גם הקביעה מיהו הצד "המוותר" על פי ההגדרה, נובע מהבדל בהשקפה. השקפה אחת גורסת, כי הסדר הטעון הוא הסכם הכפוף לדיני החוזים, והשקפה אחרת גורסת, כי "הסדר טעון" היא פעולה שלטונית חד צדדית של המאשימה¹¹. נראה כי אלה המצדדים בהשקפה האחרונה לעיל, הם אלה שמצביעים בהגדרת "הסדר הטיעון" על "ויתור" התביעה.

בכל מקרה, למרות ההבדל בהשקפה, לא קיים הבדל מהותי בין ההגדרות. האלמנטים המשותפים לכל ההגדרות הנ"ל הם, הצדדים להסדר: הנאשם מצד אחד והתביעה מצד שני, "ההודאה" של הנאשם ופעולה מסוימת של התביעה בעקבות "הודאה" זו.

סוגי "הסדר הטיעון"

"הסדר הטעון" יכול ללוש צורות שונות. ההגדרה הרחבה, שנתן היועץ המשפטי למושג "הסדר טיעון", בהנחיות שהוציא לעריכת הסדר טיעון¹², לפיו ההסדר יכול להתייחס לכל נושא "הקשור לתוצאות המשפט" , מבטא את הטווח הרחב של האפשרויות. יחד עם זאת הצורות השכיחות של הסדר טיעון הם אלה:¹³

⁶ טליה פישר "גבולות השליטה של הצדדים בהליך הפלילי" עיוני משפט כט(2) (ספטמבר 2006) 377, 379-380

⁷ דינה צדוק, הע"ש 1, עמ' 1

⁸ הצ"ח סדר הדין הפלילי (תקון מס' 19) (הסדר טיעון) תשנ"ה-1995 כמופיע אצל אורן גזל עבודה לצורך קבלת תואר

דוקטורט עמ' 216

⁹ הע"ש 3 עמ' 590

¹⁰ הנחיות פרקליטות המדינה-הנחיה מס' 8.1 "הנחיות לעריכת הסדר טיעון"

¹¹ ראה להלן סיווג הסדר הטיעון

¹² הע"ש 8 לעיל

¹³ ת.פ. 38437-04-12